

WAT KOM JIJ HIER DOEN?

Twintig jaar onderweg met vluchtelingen

HUUB KEIJBETS

ISBN: 978 90 8666 308 8

NUR: 747

© 2023, Huub Keijbets

Mosae Libro, Maastricht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (Artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Voor u ligt een boek dat mede gebaseerd is op mijn werk met asielzoekers gedurende de periode 2001-2021. Het accent ligt op de periode 2010-2021, toen ik werkzaam was met asielzoekers zonder papieren – in de volksmond ook wel illegalen genoemd – die ik samen met mijn collega's alsnog aan een verblijfsvergunning probeerde te helpen. We zorgden bovendien voor onderdak, leefgeld, medische en psychische hulp, lessen Nederlands en in mijn geval vooral juridische ondersteuning, samen met Petra Kramer, een zeer betrokken advocate. Een moeilijke opgave, omdat de meeste van die asielzoekers al diverse vergeefse procedures achter de rug hadden. In ongeveer 20 tot 30 procent van de gevallen slaagden we uiteindelijk toch in ons doel, zodat deze mensen na jaren procederen en jaren wachten eindelijk aan hun leven als vluchteling mét een status konden beginnen.

Dit boek is een collage van mijn ervaringen met asielzoekers, gedichten, statistieken, en kritische noten die mijns inziens gekraakt moeten worden. Soms verhalend, soms informerend. Iedereen moet er maar uithalen wat hem of haar het meest aansprekt.

Om de privacy van de betrokkenen te waarborgen, zijn achternamen weggelaten en de namen van de asielzoekers gefingeerd. Namen doen er ook niet toe; het gaat om de inhoud en het verhaál.

Wel wil ik op deze plek met naam en toenaam mijn collega's bedanken – onder anderen Pol, Monique, Rob, Paul, José, Peter en Wendy. Zonder hen had ik mijn werk niet kunnen doen. En uiteraard wil ik mijn vrouw Henriëtte niet onvermeld laten, die de lange weg van de Centraal-Afrikaanse Republiek naar Nederland aflegde.

Huub Keijbets

INHOUD

De start van de reis	9
De periode 2001-2010	15
De zoon die vertrok – <i>parabel</i>	21
Amir, bekeren gaat niet zomaar	23
Homoseksueel/lesbisch?	27
Het asielrecht en de feiten. Een black box?	33
Vaarwel, Europeanen – <i>gedicht</i>	35
Ik ben geen Ethiopiër, ik ben een Oromo-man	37
Van held tot crimineel	55
De vlucht	57
Gekidnapt	61
Toen ik geboren werd – <i>gedicht</i>	75
Teruggevonden jongens	77
De lekkerste Spaanse olijfolie komt uit Tunesië	85
Illegaal – <i>gedicht</i>	87
Mensenhandel?	89
Levenslang?	95
Een nieuwe naam?	103
Salsa, of hoeveel pech kun je hebben?	109
Doodnormaal – <i>gedicht</i>	117
Een vreemd verjaardagscadeau	119
Een baby als redmiddel?	123
Omgekeerde adoptie? En een verrassende ontknoping ...	127
$8 + 5 = 1?$	133
Een Marokkaan die dialect spreekt	137

Bij vluchtelingen horen getallen	147
Alternatieven voor de huidige ongecontroleerde instroom	153
Lessen?	161
Tot slot	171
Enkele mensen – <i>gedicht</i>	173
Verklarende woordenlijst	175
Bronnen	183

DE START VAN DE REIS

Hoe het begon

Een reis die meer dan twintig jaar zal duren. Langer dan voorzien. Ook een reis die mij gaandeweg nieuwe inzichten oplevert.

Ik ontmoet asielzoekers afkomstig uit verschillende landen en probeer hen te helpen. De eerste tien jaar werk ik in een van de ongeveer tienduizend plaatselijke instellingen van Vluchtelingen-Werk Nederland. Onder leiding van enkele beroepskrachten nemen wij als vrijwilligers het merendeel van het werk voor onze rekening. Omdat de asielzoekers die bij ons komen inmiddels een verblijfsvergunning hebben en een woning toegewezen kregen, gaat het veelal om hulp bij de inrichting van de woning, de aanvraag van een uitkering, het regelen van een zorgverzekering, het afsluiten van een contract met een energieleverancier, enzovoort. Kortom, de lange mars door de Nederlandse bureaucratie. Een bron van werk die zelden opdroogt.

Collega's in de asielzoekerscentra (azc's) begeleiden de asielzoekers op weg naar een verblijfsvergunning of, als dat niet lukt, naar de uitgang. Ik ben gemotiveerd en blijf dat gedurende mijn reis, al verandert gaandeweg wel mijn opinie. Asielzoekers hebben vaak het nodige meegemaakt en verdienen het geholpen te worden. Niemand verlaat immers zomaar zijn land en familie, om op weg te gaan naar een vreemd oord, ver weg, waar hij of zij de taal niet kent, de mensen niet kent en de gewoontes niet kent. Dat is nogal wat. Ik moet er niet aan denken. Maar er moet wel sprake zijn van een geloofwaardig verhaal en dat is niet altijd het geval.

Wat ging vooraf?

Als ik in 2001 begin met mijn werk neem ik de moeite om eerst even achterom te kijken. Ik stap immers op een al rijdende trein. Halverwege de jaren tachtig schieten de vluchtelingenwerkgroepen als paddenstoelen uit de grond. Deze werkgroepen zijn op dat moment te vinden in bijna iedere gemeente. Idealistisch, intens betrokken en soms ook wat onrealistisch. Allemaal heel kleinschalig. Qua aantallen begon het in de jaren zeventig met 300 asielzoekers per jaar en eindigde het in 2021 met ongeveer 35.000 asielzoekers inclusief de nareizigers¹. Er zijn pieken (denk aan 2015, het jaar van het *Wir schaffen das* van de Duitse bondskanselier Angela Merkel) en flinke dalen (zoals in 2016, met ongeveer 15.000 asielzoekers).

Vietnamezen en Tamils

De eerste crisis ontstaat rond 1980, als 6000 Vietnamezen op uitnodiging van de Nederlandse overheid naar Nederland komen. Vergelijk dat eens met de 500 asielzoekers die op dat moment gemiddeld jaarlijks door Nederland uitgenodigd worden. In 1984 volgen de eerste Tamils, afkomstig uit Sri Lanka. Uiteindelijk worden het er meer dan 17.000. Voor hen wordt een *bed-bad-broodregeling* – de basisvoorzieningen – in het leven geroepen. Eind 1987 zien de eerste azc's het levenslicht. De schaalvergroting doet dan definitief zijn intrede.

De komst van deze alleenstaande en meestal laagopgeleide jonge mannen leidt tot een eerste omslag in de publieke opinie rond asielzoekers: voor het eerst worden vluchtelingen met iets negatiefs geassocieerd. De termen *economische vluchtelingen* en *irrationele vluchtelingen* zijn vermoedelijk toen geboren.

---

¹ Nareizigers zijn familieleden die recht hebben op gezinshereniging met de stathouders die hen vooraf gingen.

In feite is de opvang van vluchtelingen een aangelegenheid van politiek en particulier initiatief: de overheid doet een greep uit de pot bedoeld voor ontwikkelingssamenwerking, en Vluchtelingen-Werk Nederland is sinds 1990 partner van de Nationale Postcode Loterij. In de afgelopen 35 jaar betrof het een bedrag van 350 miljoen in totaal. Hoe welkom deze gelden ook zijn, bij beide bronnen kunnen vraagtekens gezet worden. Zijn de gelden van ontwikkelingssamenwerking hier wel voor bedoeld? In 2023 bedragen de kosten van de opvang van asielzoekers naar verwachting meer dan 1 miljard euro. Zijn de gelden van ontwikkelingssamenwerking hier wel voor bedoeld? En zouden de gelden voor vluchtelingenwerk niet beschikbaar gesteld moeten worden door de rijksoverheid, onder controle van de Tweede Kamer? Niemand die echter nog vraagtekens zet bij deze financiering.

Voorbeeld van een azc, maar ieder azc is anders.

Vanaf 1987 vindt ook een andere ontwikkeling plaats: asielzoekers die over land aankomen, gaan nog altijd naar een azc – maar asielzoekers die met het vliegtuig arriveren, worden voortaan opgesloten in Schiphol-Oost, ook al hebben ze niets crimineels gedaan. De voorloper van de latere detentiecentra zoals in Rotterdam? Het begin van criminalisering van asielzoekers? De latere naam *grenshospitium* doet ook iets anders vermoeden. De term is in feite een vorm van verhullend taalgebruik, iets wat vaker aan de orde is bij de opvang van asielzoekers.

Als de rechter in 1990 vaststelt dat er geen wettelijke basis is voor dit detentiecentrum moet er een noodwet aan te pas komen om het opsluiten van asielzoekers toch mogelijk te maken. Hierbij wordt Schiphol-Oost onttrokken aan het Nederlandse grondgebied. Een van de vele trucs uit de juridische trukendoos, die in de jaren daarna volgen?

De oorlog in Joegoslavië

De oorlog in Joegoslavië leidt in 1992, onder druk van de rijks-overheid, tot een nieuw fenomeen: het gastgezinnenproject². Een vorm van noodopvang, omdat er te weinig plek is in de azc's. Na één jaar zijn er wel genoeg plaatsen en kan het project alweer beëindigd worden (om overigens in 2022, bij de oorlog in Oekraïne, opnieuw van stal gehaald te worden). De rust op de Balkan is na de beëindiging van de oorlog slechts van korte duur, aangezien in 1999 de Kosovo-oorlog ontbrandt ten gevolge van de etnische zuiveringen van de Servische leider Slobodan Milošević. Ongeveer 5000 Kosovaren worden dan door Nederland uitgenodigd om tijdelijk naar Nederland te komen. Uiteraard keert niet iedereen terug.

---

² Gezinnen bieden zich aan om vluchtelingen tijdelijk op te vangen omdat er te weinig plek is in de azc's.

Ook verder verandert er veel bij de opvang van asielzoekers. Er komen onderzoek- en opvangcentra (oc's) alsook aanmeldcentra (ac's). Bij die laatste wordt binnen 24 uur beoordeeld of een asielzoeker geen enkele kans maakt en direct kan worden afgewezen of voor verder onderzoek door mag naar een oc. Ook wordt de *regeling veilige (derde) landen* aangenomen. Een wet die in het huidige asielbeleid een steeds grotere rol speelt.

In 1990 gaat het inburgeringsbeleid via de gemeenten van start. Het beleid rond de inburgering wordt in de loop der jaren verschillende malen aangepast. Sinds 1 januari 2022 berust deze taak weer bij de gemeenten. Of alle veranderingen ook geleid hebben tot verbeteringen is een vraag.

Conclusie?

Conclusie van deze korte terugblik? De crises dichtbij of veraf bepalen voor een groot gedeelte het werk van de overheid en de particuliere organisaties die de stroom asielzoekers in goede banen proberen te leiden. Zij lopen per definitie altijd achter de geopolitieke feiten aan – ontwikkelingen zoals in Vietnam, Sri Lanka, de Balkan en nu Oekraïne. Vraag is of verdere stroomlijning en professionalisering bij de opvang en op juridisch terrein – hoe noodzakelijk ook – dit zal voorkomen.

DE PERIODE 2001-2010

De nieuwe vreemdelingenwet

Als ik in 2001 start met mijn vrijwilligerswerk kan ik mij vrijwel niet voorstellen welke chaotische taferelen zich zoal in de jaren negentig hebben afgespeeld in en rond de opvang en bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Zo verblijven eind jaren negentig zo'n 10.000 asielzoekers in de aanvullende opvang (ao): bungalowparken en leegstaande hotels. Men verzint steeds nieuwe dingen, omdat aan het eind van de procedure de boel verstopt zit. En waarom raakt de opvang verstopt? Door te weinig huisvesting voor de asielzoekers met een vergunning en door een falend uitzetbeleid. De IND is constant bezig met reorganiseren. Problemen die erg veel lijken op de problemen in 2021-2022. De geschiedenis herhaalt zich.

De naam Job Cohen, destijds staatssecretaris van Justitie en auteur van de *Vreemdelingenwet 2000*, valt op kantoor herhaaldelijk. Op 1 april 2001 treedt zijn wet in werking. De stroom asielzoekers valt steeds moeilijker te verwerken, mede omdat de procedures te lang duren. Het moet allemaal korter en simpeler. Daar gaat deze wet, zo is de stellige verwachting, voor zorgen.

Een en ander vraagt enige uitleg. Het hart van de asielprocedure is het zogenaamde *nader gehoor*, het interview van de asielzoeker door de IND. Na het *eerste gehoor* (waarin identiteit, nationaliteit en reisroute centraal staan) volgt het nader gehoor (over de asielmotieven). De IND beoordeelt of het vluchtverhaal geloofwaardig is. Hierop volgt de *beschikking*: het asielverzoek wordt ofwel gehonoreerd en een verblijfsvergunning wordt verleend, ofwel er volgt een voornemen tot afwijzing. Hierop kan de advocaat van de asielzoeker zijn zienswijze naar voren brengen en dan volgt de definitieve beslissing.

De bezwaarprocedure na de beslissing van de IND en vóór een eventuele gang naar de rechter komt dus te vervallen. Tijdwinst zo is de gedachte. Procedures duren te lang. Bovendien kan de advocaat in de zienswijze zijn ei kwijt in plaats van in de aparte bezwaarprocedure. Heeft deze nieuwe wet de hooggespannen verwachtingen waargemaakt? Dat valt te bezien. Maar dat geldt vaak bij aanpassingen van wetgeving en procedures.

Op weg naar een generaal pardon

Ik doe mijn werk, na een korte inwerkperiode, met hart en ziel. Vluchtelingen helpen die in het bezit zijn van een verblijfsvergunning en het azc via de voordeur mochten verlaten omdat ze, vaak na lang wachten, een huis kregen toegewezen. Een nieuwe wereld gaat voor mij open: de wereld van de vluchtelingen die uit allerlei landen komen. Vaak Afrikaanse landen, maar ook landen als Afghanistan en Irak.

Vluchtelingen op weg helpen door het woud van de Nederlandse bureaucratie is geen sinecure. Hoe leg je een vluchteling uit dat de inrichtingssubsidie (een lening die ook ooit afgelost moet worden) niet besteed moet worden aan de grootste en duurste tv of zitbank, maar echt aan de meest noodzakelijke spullen voor de inrichting van een huis? En wat te doen met vluchtelingen die zich door een colporteur laten verleiden om een nog goedkoper energiecontract af te sluiten náást het bestaande contract? Uiteraard zijn vluchtelingen, met een vaak zeer beperkte taalkennis, gemakkelijke slachtoffers.

De aanslag op de WTC-gebouwen in New York, die de wereld op zijn grondvesten doet schudden, heeft ook grote gevolgen voor de wereld van de vluchtelingen. De datum 11 september 2001 wordt ook wel gezien als een keerpunt in de tolerantie ten opzichte van vluchtelingen. Het maatschappelijk en politiek klimaat verhardt zienderogen. Ik zie het in mijn omgeving gebeuren.

Het grote aantal afgewezen vluchtelingen dat in de illegaliteit moet zien te overleven – volgens schattingen meer dan 10.000 mensen – doet in diezelfde tijd de roep om speciale maatregelen voor deze groep toenemen. Dit geldt zeker voor gemeenten en burgemeesters, want zij krijgen als eerste de problemen van de *sans-papiers* (illegalen) op hun bordje.

Ook kerken trekken zich de vaak schrijnende situaties aan en helpen om plaatselijk een noodopvang van de grond te krijgen. De rijksoverheid bekijkt dit allemaal met de nodige argwaan. In haar optiek is er immers een sluitend opvangbeleid. Geen vergunning betekent toch gewoon terugkeer? De betrokkenen weten echter wel beter en gaan dan ook door met hun acties voor speciale maatregelen voor deze groep. Als er in het voorjaar van 2003 een pardon³ komt, is dat slechts van toepassing op 2200 asielzoekers. Asielzoekers die al vijf jaar in Nederland zijn en nog in de eerste procedure zitten. Uiteraard is de teleurstelling groot.

De hoopt vlamt weer op als Hilbrand Nawijn, toenmalig minister van Vreemdelingenzaken en Integratie, op een actiedag van vluchtelingenwerk bekendmaakt dat hij van zijn *discretionaire bevoegdheid* (de bevoegdheid om van de regels af te wijken) gebruik zal maken om echt schrijnende gevallen onder uitgeprocedeerde asielzoekers toch een verblijfsvergunning te geven. Dit leidt tot een stroom van brieven, maar betrekkelijk weinig verblijfsvergunningen. In 2019 is deze regeling overigens weer afgeschaft in het kader van een politieke deal zoals die schering en inslag zijn als een kabinet rond het vreemdelingenbeleid weer eens in politieke problemen dreigt te komen.

---

³ Bij een pardon krijgen illegalen (sans-papiers) alsnog, en onder voorwaarden, een verblijfsvergunning.

Eindelijk is het in 2007 zover ...

Na de succesvolle media-actie *26.000 gezichten*⁴ komt er in 2007 toch uiteindelijk een generaal pardon voor ongeveer 27.500 asielzoekers. Deze regeling heeft alleen betrekking op asielzoekers die vóór 1 april 2001 naar Nederland zijn gekomen. Crimineel gedrag kan leiden tot een contra-indicatie. Ook moeten asielzoekers die niet in de reguliere opvang of de noodopvang verblijven een zogenoemde *burgemeestersverklaring* proberen te krijgen. Hiermee kunnen ze aantonen dat ze vanaf de nieuwe wet onafgebroken in Nederland verblijven. Ik herinner mij nog als de dag van gisteren de hectische taferelen in ons kantoor. Iedereen wil natuurlijk in aanmerking komen voor dit pardon. Als de papieren ingeleverd zijn bij de IND volgt een voor sommigen wel erg lange wachttijd.

Het laatste pardon?

Paul Scheffer, publicist en hoogleraar en bekend geworden door zijn essay *Het multiculturele drama*, wijst er in zijn boek *Het land van aankomst* uit 2007 op dat elke pardonregeling zijn eigen uitzonderingen oplevert en dat een pardonregeling op enigerlei moment altijd weer tot een nieuw pardon zal leiden. Zo wijst hij op een soortgelijke Amerikaanse regeling in 1986, waarvan bijna 3 miljoen mensen gebruikmaakten, voor het overgrote deel Mexicanen. In 1987 en 1998 legaliseerde Italië 800.000 migranten. Spanje deed in 2004 iets vergelijkbaars en daar meldden zich 700.000 mensen. In 2007 schatte Scheffer het aantal illegalen in Europa op 8 miljoen, waar er jaarlijks tussen de 500.000 en 800.000 bijkomen. Op grond van het laagste schattingen zouden er tussen 2007 en 2021 dus ongeveer 7 miljoen illegalen in de EU zijn bijkomen. Het niet-handhaven van de wetgeving op het terrein van illegaliteit, het profiteren van illegale werknemers, het weinig effectieve uitzetbeleid: dit alles maakt dat er op gezette

---

⁴ Op tv worden via korte, indringende filmpjes het verhaal van individuele illegalen in beeld gebracht. Vandaar de titel: 26.000 gezichten.

tijden een pardon voor illegalen moet worden afgekondigd. Dit zal de mensensmokkel eerder stimuleren dan afschrikken, zo concludeert Scheffer.

Het kinderpardon van 2013 (gericht op 1540 minderjarigen) en het kinderpardon van 2019 (gericht op ongeveer 600 minderjarigen) bewijzen het gelijk van Scheffer. Het besluit van Kabinet-Rutte III dat dit wel ‘het allerlaatste pardon’ is, is in feite illusiepolitiek. Bovendien gaat dit kinderpardon gepaard met een niet zo fraaie uitruil: de genoemde discretionaire bevoegdheid van de minister wordt in feite afgeschaft, en het aantal te hervestigen asielzoekers wordt van 750 teruggebracht naar 500. Waar een klein land groot in kan zijn!